

Orkidétur i Jydelejet

Vi mødes på toppen af Aborrebjergets 143 meter. Vinden er kølig og udsigten vid ind over Møn og ud over Østersøen.

Omkring vore ben står hulkravede kodrivere og skriger gult i et mælkebøttestort antal. Mælkebøtter er til gengæld sjældne. For jorden er udpint af flere hundrede års græsning. Her er ingen gavmilde hænder, der udstryger små hvide gødningskugler.

Storblomstrerede kodrivere står lidt mere spredt og minder om noget, som er plantet ud fra en blomsterforretning. Der er rigeligt med orange prikker i mange af blomsterne. Et bud på det gule leder tanken hen på de kodriver-blandinger, som Østmøn er så kendt for.

De første store gøgeurter viser lidt nede af bakken mod Jydelejet deres ranke stænger flagende med klaser af rosa-hvide sortprikkede blomster, hvis facon lidt på afstand minder om lidt om en hovedløs sprællemænd iført kosakbukser.

Ned igennem dalen. Næsten helt ud til vandet. Op i et hjørne mod skoven. Her ligger det lille græsstykke, som tyske botanikere har døbt Orkideenwiese (orkidéengen).

Inden for 30 kvadratmeter har de her fundet hele 6 forskellige arter danske orkideer. Stor gøgeurt. Ægbladet fliglæbe med dens grønne blomst, der her tidligt på sæsonen kan få det dårligt trænede øje til at dømme vejbred. Skovgøgeurt, hvidgul skovlilje, plettet gøgeurt, skovgøgeurt, stor gøgeurt og skovgøgelilje.

”Og så var der også engang en syvende art, maj gøgeurt, der blomstrede meget tidligt. Men den blev sidst fundet her for 10 år siden,” siger skovfoged Hans Graversen.

Få meter borte bøjer Graversen sig atter ned mod en lille bregne kaldet slangetunge. For det uøvede øje ligner det mere end noget andet blade fra løgplanter, som stikker op over jorden. Men bag bladet gemmer sig en stilk med et aflangt sporehus.

”Se den krybende mælkeurt. Det er meget smukt ukrudt. Se de flotte rosa blomster,” bemærker Graversen til blomsten, som også her i Jydelejet kryber rundt med blåviolet blomster.

Vinbjergsneglene er talstærkt fremme denne kølige majdag. Og Graversen fortæller, at selvom den store snegl er indslæbt af middelalder munke med henblik på fortæring har den alligevel opnået status af fredet dyreart i Danmark.

Jydelejet krydses på tværs her i den nedre ende, hvor der engang for 30 år siden lå en granplantage. Fældningen af de mørke træer har givet liv til orkideerne i deres sære symbiose med specielle svampe i undergrunden, som de kræver for at kunne gro.

”Orkideerne kan helt lade være med at komme. Det kan være, hvis det er koldt, at de ikke har fået noget vand eller hvis der har ligget meget sne om vinteren. Rød skovlilje kan ligge op til 40 år i jorden inden de springer ud og blomstrer,” fortsætter Graversen.

Orkide luk dig op! Ordet er nye lysninger. Det har man ifølge Graversen blandt andet kunne se på ”kirkegården” ved skovløberhuset nord for Liselund. Da man her ryddede og satte mængder af nye bitte små træer beskyttet af lidt dekorative plasticrør, fik det de røde skovliljer til at vælte op af jorden i stort antal. Solbeskinnede arealer vil der komme flere af også i Jydelejet. Et stykke af Lille Ørnebjerg står foran at blive ryddet og indhegnet i et bælte, som går videre ud hele vejen til Hylledals Fald. En flok geder vil langsomt, men sikkert over et par år bide livet af alle de skydende aske- og ahorntræer, der ellers har det med at komme igen og igen fra skovryddede arealer.

Vi går op af bakken modsat Lille Ørnebjerg. På vej op møder vi igen en vild berberis, også kaldet almindelig berberis. En tornet op til et par meter høj busk med dens små gule blomster, der i dag har et af sine eneste vilde danske voksesteder på Østmøn. I 1903 blev den erklæret fredløs med tilhørende pligt til at udrydde den, hvor den end blev fundet. Busken er nemlig mellemvært for den stærkt skadelige solrust svamp. Går der først solrust i en hvedemark, bliver hveden selv ved et mindre angreb ikke alene uspiselig men også lettere giftig. I dag er påbuddet lempet nok til, at Graversen og hans folk ikke behøver at gå til kamp mod planten.

”Oppe ved Klintholm Gods har de en del. Allerede i 1920 fik de dispensation til at lade dem stå. Måske var det fordi de selv ejede alle de omkringliggende marker,” siger Graversen.

Op af bakken møder vi skovgøgeliljen, der bestøves af natsværmere, når blomsterne kommer. De dufter kun om aftenen og natten. For det er jo kun her den har grund til at gøre sig til. Naturligvis kommer blomsterne i hvide farver, da det er dem som lyser klarest i aftningen.

Graversen forklarer om bøgene på høje Møn, der bevarer forårets lysegrønne farve sommeren igennem. De er klorotiske. Ramt af en mangelsygdom forårsaget af jordens store kalkindhold, der vanskeliggør optagelsen af jern og mangan. To stoffer, som træerne behøver for at danne den mørkegrønne kloryfyl. Men selv om de er ramt af sygdom skærer det ikke af træernes levetid. Snarere tværtom.

Oppe ved Timmesøbjerg gror nogle ældgamle små deforme forpinte bøge i næsten ren kridt. En svensk forstmand udregnede i 1930 de ældste af bøgene til en alder af 360 år. En del af dem står der endnu og er der med rundet 430 år, hvor man normalt siger, at en bøg maksimalt kan leve i 400 år.

Over bakken ned i en lille folketom lavning i den nordlige del af Jydelejet gror en hoben mangestammede bøge, som øer i landskabet. Den største ”Klintonkongens Pindespil” har 39 stammer og en omkreds på 12 meter. Navnet er Graversens opfindelse. I forbindelse med optagelse af en TV-udsendelse spurgte produceren om den besynderlige bogs navn.

”Den hedder ikke noget,” svarede Graversen.

”Så find på et navn,” lød det fra produceren.

Den slags træer kan opstå enkeltvis som de såkaldte musebøge, hvor en mus har samlet mængder af bog i en hule og mistet livet inden, den begyndte at gnave sig igennem spisekammeret. Når foråret kommer skyder mængder af træer fra et og samme sted.

Men når de optræder mange af den slags øer sammen er det bønder, som har været på spil. De har hentet brænde på overdrevene og brugt meget unge træer til at bygge gærde, mens skud er indsamlet som løvhø til kvæget derhjemme. Dermed har træerne efter måske flere omhugninger i en ung alder har dannet mængder af stødskud fra stammerne.

Vi er nået ned til det lille indhegnede område på østsiden af højen bag den sumpede sø. Her gror den eneste store danske bestand af orkidearten Horndrager, der i øvrigt kun findes på Østmøn. Restaureringen blev indledt i 1989, hvor mængder af buske og træer blev fjernet og græsningen blev styret. I 1987 blev der lokaliseret 13 horndragere i området. I dag er antallet oppe på mellem 200 og 700 om året.

Orkideerne er i dag totalfredede. Alligevel sker det stadig at folk opgraver orkideer for at plante dem ud hjemme i deres egen have. I lighed med forsøg på at omplante kantarelsvampe ender det gerne galt. Planten kræver nemlig rigelige forekomster af nogle bestemte svampe i jorden for at kunne overleve.

Antal horndrager i Jydelejet 1984-1999	
1984	105
1985	95
1986	36
1987	13
1988	48
1989	84
1990	93
1991	258
1992	135
1993	168
1994	184
1995	632
1996	236

1997	216
1998	567
1999	700

Graversen håber dog, at nogle af plantetyvene har fået held med deres togter. For det vil sprede de sjældne orkideer samtidig med, at tyvene måske ikke fristes til at komme igen nu når de har fået gang i deres egen avl.